

KSC

a materiálně technická výstavba ČSLA

v letech 1951–1954

Výstavba socialismu probíhala za podmínek rostoucího nebezpečí imperialistické agrese vůči tvořícímu se socialistickému táboru. Američtí imperialisté krátce po skončení druhé světové války rozpoutali „studanou válku“ a udržují svět „na pokraji války“ chtěli rozdmýchat po-
žár třetí světové války.

V této situaci, v listopadu 1949 v Budapešti, konalo se třetí zasedání Informbyra komunistických stran. Zabývalo se kromě jiného hodnocením vývojových trendů v mezinárodních vztazích, poměrem sil mezi kapitalismem a socialismem; posuzovalo je kriticky až skepticky. „Jestliže na první poradě Informbyra¹⁾ se mluvilo o tom, že USA a Anglie přecházejí k politice příprav nových válečných dobrodružství, pak dnes již vládnoucí kruhy USA a Anglie, které stojí v čele imperialistického tábora, provádějí otevřeně politiku agrese, politiku přípravy a rozpoutání nové světové války.“²⁾

1) Uspěla se v září 1947 ve Varšavě.

2) Zdanov, A. Referát, přednesený na zasedání Informačního byra komunistických stran. Porada Informbyra komunistických stran v druhé polovině listopadu 1949. Svoboda, s. 8

3) Bývalý ministr vojenského letectva USA Finletter potvrdil, že při plánování vojenských příprav často se hovořilo o „lůtě, kdy nebezpečí války s Ruskem dosáhne maxima“. Propočty pravděpodobných termínů rozpoutání světové války byly základem řady vojenských opatření Západu již řadu měsíců před vznikem korejské války. První generální tajemník NATO lord Ismay ve svých memoárech „NATO: The First Five Years, 1949–1954“ napsal: „Začátkem roku 1950 stála skupina (rozuměj NATO) ve svých směrnících o strategii určování regionálních plánovacích skupinám, aby vycházely ve své práci z předpokladu, že válka začne v roce 1954“.

Počátkem padesátých let se zdálo být světová válka neodvratnou. Představitelé Pentagonu předpokládali její pravděpodobné vypuknutí v letech 1953–1954.³⁾

S neodvratností světové války a jejím pravděpodobným propuknutím v roce 1953 — po zhodnocení vojenských příprav Západu — počítal zřejmě i Sovětský svaz.⁴⁾

Všechny komunistické strany na základě tohoto hodnocení poměru sil ve světě byly vyzvány, aby nepodceňovaly nebezpečí války připravované imperialistickými mocnostmi v čele s USA a Anglií, aby se nenechaly ukolébat růstem sil tábora demokracie a socialismu a nepropadly sebeuspokojení.

Politické motivy a závěry, které do dělnického hnutí vnesla třetí porada Informbyra, se staly jedním z podnětů urychleného tempa výstavby socialismu v ČSR. Tyto, svou podstatou vnější faktory, korespondovaly se zobecněnými zkušenostmi státního aparátu v prvním roce první pětiletky. Do popředí vystoupila vnější funkce státu diktatury proletariátu a tím vzrostl i význam jejich ozbrojených sil, především armády. Dozrály podmínky

4) Viz cyklostylovaný materiál ideologického oddělení ÚV KSČ a projev M. Hladíka k vedoucím tajemníkům ÚV KSČ 20. 12. 1961, ve kterém se zmiňuje o tom, že J. V. Stalin počítal s válečným konfliktem s kapitalistickými zeměmi v roce 1953. „Buržoazie kalkulovala s tím, že mezinárodní napětí se zostřeje, že dojde v nejbližší době, nejpozději do roku 1953–1954, k válečnému konfliktu, který jí s pomocí Západu umožní dostat moc zpět do svých rukou“. Z projevu A. Novotného na shromáždění pracujícího lidu: Uplatnění tvůrčích sil pracujícího lidu — cesta rozvoje naší společnosti. Rudé právo, 25. 2. 1965.

k tomu, aby problematika obrany výstavby socialismu před imperialistickou agresí zaujala jedno z předních míst v úkolech naší společnosti a její armády.

Rozbořem mezinárodní situace se zabýval ÚV KSČ v rozmezí jednoho roku dvakrát: v únoru 1950 a v únoru 1951.

Plenární zasedání v únoru 1950 upřesnilo hlavní směry, obsah a tempo socialistické výstavby a vtyčilo jako hlavní úkol KSČ i všeho lidu postupovat „ještě směleji a rozhodněji na cestě, kterou nám narysoval IX. sjezd, na cestě k socialismu v naší zemi.“⁵⁾

Zostřující se mezinárodní situace diktovala nutnost urychlit budování armády. Charakteristickým rysem kvalitativního charakteru výstavby ČSLA bylo její budování podle vzoru Sovětské armády, o kterém se sice hovořilo již v Košickém vládním programu, ale v jehož realizaci v letech 1945–1948 a nakonec ani do roku 1950 (v oblasti materiálně technické výstavby) se nepodařilo výrazněji postoupit kupředu.

Plenární zasedání v únoru r. 1951 se zabývalo výsledky druhého roku pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství, jakož i zápornými důsledky vlivu zostřené mezinárodní situace na jeho další průběh.

Na svém zasedání plénum ÚV KSČ ocenilo úspěšné celkové plnění zvýšeného plánu, ukázalo na existující nedostatky ve výstavbě života nové společnosti a vtyčilo cesty k jejich odstranění.

Když přijímala KSČ zvýšený plán, věděla jaký význam má v míru příprava ekonomiky pro obranu země před hrozbou imperialistické agrese. K takové obraně je třeba se připravovat dlouho, vážně, počínaje hospodářským vzestupem země — zdůrazňoval Lenin v článku „Těžké, ale nezbytné poučení“ v únoru 1918.⁶⁾

Maximalistické požadavky upraveného plánu vycházely ze zjištěných výrobních rezerv. Neméně se však opíraly o prohlubující se spolupráci socialistických zemí. V listopadu 1950 byla např. podepsána střednědobá československo-sovětská dohoda, podle které nám Sovětský svaz měl dodávat především železnou rudu a zvláště v našich podmínkách nedostatkové a proto tím více ceněné rudy barevných kovů.

Komplex úkolů upraveného pětiletého plánu shrnul na plenárním zasedání náměstek předsedy vlády dr. Dolanský slovy: „Vstupujeme do hlavní a rozhodující

etapy socialistické industrializace. Léta 1951–1953 budou vyžadovat vyšší vypětí a soustředění všech sil na splnění úkolů plánu v těžkém průmyslu.“⁷⁾

Výsledky pléna se staly podkladem pro navazující jednání předsednictva ÚV KSČ, které přijalo základní usnesení o zbrojní výrobě v letech 1951–1953.⁸⁾

Na základě usnesení o urychleném přezbrojení ČSLA a obnově československého zbrojního průmyslu byl schválen „Plán maximální zbrojní výroby v letech 1951–1953“, tzv. „Zbrojní tříletka“. Před naším zbrojním průmyslem byly vetyčeny konkrétní úkoly, které vyplývaly z nutnosti unifikace základní výzbroje ČSLA s vojenskou technikou Sovětské armády. Plnění těchto úkolů bylo podloženo účinnou pomocí Sovětského svazu, který předal ČSR licenci a dokumentaci na desítky výrobně složité a náročné vojenské techniky.

Při přezbrojování armády vycházela KSČ ze zkušeností Velké Vlastenecké války; především měla na zřeteli, že důležitý princip sovětského vojenského umění — vítězství ve válce je možné dosáhnout spojením úsilím všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk při maximálním využití jejich bojových možností — neztratil svou platnost ani v poválečném období. Proto věnovala pozornost sladěnému proporcionálnímu rozvoji všech druhů vojsk ČSLA. Zvláštní důraz kladla na zabezpečení letectva soudobou technikou. Díky pomoci SSSR měla ČSLA již od roku 1951 ve výzbroji moderní reaktivní letouny typu Mig-15, když jinak reaktivními letouny v této době disponovaly jen velmoci.

Než přejdu k rozboru technické rekonstrukce ČSLA, jen krátce se pozastavím — zatím jen v obecné podobě — u jednoho ze základních faktorů, jakou byla a dosud je sovětská pomoc a sovětské zkušenosti v rozvoji socialistické výstavby a ochrany československa. Kl. Gottwald o této neocenitelné pomoci na XIX. sjezdu KSSS řekl: „Nyní se k vám chodíme učit budovat socialismus.“⁹⁾

Řešení technicko-ekonomických problémů vyplývajících z realizace usnesení o urychleném přezbrojení ČSLA a obnově zbrojního průmyslu bylo velmi složité a obtížné. Vždyť za předpokladu dostatečných materiálových a kadrových kapacit se mohla nová vojenská technika této doby — po předložení požadavků

⁵⁾ Gottwald, Kl. Projev na zasedání ÚV KSČ 24. 2. 1950, vydal ÚV KSČ, 1950.

⁶⁾ Lenin, V. I. Spisy, sv. 27, s. 5

⁷⁾ Dějiny KSČ, SNPL, 1961, s. 574–575

⁸⁾ VHA, GŠ-SMP

⁹⁾ XIX. sjezd KSSS, Praha 1952. Pozdrav sjezdu předsedy KSČ s. Kl. Gottwalda, s. 311

na vývoj — dostat do vojsk nejdříve v průměru za 4–5 let.

Proto, aby československý zbrojní průmysl mohl neprodleně zahájit výrobu, bylo zapotřebí, aby co nejrychleji obdržel výrobní dokumentaci. Takovou dokumentaci nám mohl poskytnout jen Sovětský svaz, což také nezištně učinil.

Sovětské licence a výrobní dokumentace patřily v komplexním sortimentu sovětské pomoci ČSLA k nejvýznamnějším; jejich poskytnutí nám umožnilo využít nejnovějších výsledků práce sovětských vojenských techniků a přistoupit ihned k zavádění výroby soudobých zbraní bez jinak nutného zdlouhavého a nákladného výzkumu a vývoje. Tím byly našemu národnímu hospodářství ušetřeny stamiliónové částky a naší armádě umožněno v pod-

statě dohnat časovou ztrátu ve vývoji vojenské techniky z konce čtyřicátých let.

Významnou pomocí při přezbrojování a unifikaci výzbroje a bojové techniky ČSLA byl dovoz vojenské techniky z SSSR. Dovážela se především taková technika, kterou v rámci dělby práce nevyráběl náš zbrojní průmysl.

Svůj význam měla i expertiza sovětských odborníků v Československu a přezkušování naší vojenské techniky na polygonech Sovětské armády.

Materiální pomoc Sovětského svazu se uskutečňovala na základě příslušných dohod.¹⁰⁾ Pomoc Sovětského svazu při zabezpečování výstavby materiálně technické základny ČSLA byla tak praktickým projevem socialistického internacionalismu.

* * *

Vnitropolitický a mezinárodní vývoj druhé poloviny čtyřicátých let výrazněji nevyžadoval řešení náročných úkolů materiálně technické výstavby naší armády, zejména když stav výzbroje vcelku — byť s obtížemi — dovozoval plnit hlavní úkoly bojové a politické přípravy vojsk.

V materiálně technickém zabezpečení ČSLA scházela moderní bojové technika, která se objevila ve výzbroji armád velmocí koncem druhé světové války. (Letecká technika, radiolokátory, raketomety, ženijní technika apod.)

Při zkoumání stavu výzbroje ČSLA koncem roku 1950 se objevil neутěšený obraz: armáda disponovala zastaralou a různorodou vojenskou technikou. Pozůstávala z německé výzbroje (56 %), ze staré (30 %) a nové (1 %) čs. výzbroje a sovětské výzbroje (13 %). Výstroj byla z 95 % čs. a z 5 % německého původu.

V zajišťování obranyschopnosti země vůbec a materiální výstavby armády zvláště, připadla za této situace našemu zbrojnímu průmyslu významná úloha. V prvních poválečných letech byl však čs. zbrojní průmysl v rámci orientace národního hospodářství na mírovou výstavbu převeden na výrobu pro mírové účely. Řada průmyslových odvětví, jež měla význam pro obranyschopnost státu, stagnovala [např. některá odvětví elektrotechnického průmyslu, letecký prů-

mysl, apod.]. Čs. zbrojní průmysl nebyl proto schopen nedostatky ve výzbroji a bojové technice ČSLA odstranit v krátké lhůtě. V situaci zostřené hrozby třetí světové války tento neradostný stav vyžadoval neodkladné řešení. Jediným rozumným východiskem z obtížné situace mohla být unifikace výzbroje a bojové techniky ČSLA s vojenskou technikou sovětské armády, která mohla pomoci skutečnému zvýšení bojové pohotovosti naší armády, růstu obranyschopnosti země.

Vzhledem ke složitosti celkového vývoje se nepodařilo koncem čtyřicátých let v otázce sjednocení výzbroje výrazněji postoupit vpřed. Proto se výroba zbrojního průmyslu v první pětiletce (1949–1953) rozbíhala na základě úkolů „Málemého výzbrojního programu“, to je na základě čs. prototypů výzbroje jak unifikované, tak i neunifikované. Nebylo žádné jistoty, jestli Sovětská armáda ve své nové výzbroji od svých současných typů neupustí.

Další prudký vnitropolitický a zvláště mezinárodně politický vývoj původní představy o způsobu a tempu vyzbrojování armády zcela překonal. Nové velení armády, které nastoupilo na jaře 1950, zaměřně však nepřihlíželo k objektivním okolnostem konce čtyřicátých let a vystoupilo proti předchozímu velení armády s demagogickým obviněním ze sabotáže výstavby a přípravy naší armády podle vzoru Sovětské armády. To posloužilo k pozdějšímu politickému a právnímu perzekuování prakticky celého půnorového velení armády.

Nový výzbrojní program, který vzešel z usnesení předsednictva ÚV KSČ v únoru 1951, nazvaný „Plán maximální zbrojní

¹⁰⁾ Smlouva o způsobu a podmínkách účtování za výzbroj dodanou vládou SSSR vládě ČSR“ z 12. 12. 1950; Smlouva o způsobu a podmínkách placení dodávek výzbroje a poskytnutí technické pomoci vládou SSSR vládě ČSR“ ze 24. 11. 1951; Smlouva o způsobu a podmínkách placení za výzbroj a vojenský technický materiál, dodaný vládě ČSR, z 21. 6. 1952

výroby v letech 1951—1953“ a jeho nedílná součást, týkající se obnovy čs. zbrojního průmyslu, byl — ve srovnání s „Malým výzbrojním programem“ — kvalitativně jiným východiskem. „Malý výzbrojní program“ předpokládal v průběhu 11 let (1948—1958) řešení úkolů materiálně technické výstavby ČSLA větším dílem podle vlastních prototypů. Nový výzbrojní program, zpracovaný v situaci zostřené mezinárodního napětí, byl rozvržen na podstatně kratší dobu tří let. Aby i v tomto časově omezeném období bylo možné vybavit ČSLA v podstatě kvalitní bojovou technikou, byla unifikace s hospodářsky a vojensky silnou spolkovou zemí nezbytnou. Nový výzbrojní program vycházel z unifikace se sovětskou výzbrojí.

Na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ 1951, vláda ČSR vytyčila úkol unifikace výzbroje a bojové techniky ČSLA s vojenskou technikou Sovětské armády. Koncem roku 1954 měla být ČSLA dobře vyzbrojena a připravena k vedení aktivní obrany.

K dosažení stanoveného cíle plánoval generální štáb ČSLA vyzbrojení armády uskutečnit do roku 1954 včetně. Podle plánu měly být mírové svazky vybaveny kvalitní výzbrojí koncem roku 1953.

Plány vyzbrojení na jednotlivá léta byly sestavovány na základě plánů výroby techniky. Určitou roli zde sehrál také dovoz vojenské techniky ze Sovětského svazu, i když jeho podíl v celkovém materiálně technickém zabezpečení ČSLA nepřesáhl 10 %.

V důsledku toho, že plány výroby zbraní a bojové techniky nebyly důsledně plněny, měnily se a upřesňovaly, převážně ve směru snižování, termíny vyzbrojení armády se proto rovněž opožďovaly.

Dále ve stručném nástinu ukáží, jak probíhal proces urychleného přezbrojení jednotlivých druhů vojsk ČSLA.

Pěchotní výzbroj ČSLA byla koncem roku 1950 německého (47 %) a sovětského (33 %) původu, stará čs. (17 %) a nová čs. (3 %). Celkem 5 typů pistolí, 6 typů samopalů, 6 typů pušek, 5 typů LK, 2 typy TK, staré německé pancéřovky a tarasnice.

Velmi naléhavě vystupovala potřeba zmenšení počtu typů zbraní cestou unifikace se Sovětskou výzbrojí. Tohoto cíle bylo koncem roku 1954 v podstatě dosaženo. Byly zavedeny:

- pistole vz. 52,
- samopal vz. 54 a vz. 26,
- samonabíjecí puška vz. 52,
- odstřelovací puška vz. 54,
- LK vz. 52,

- TK vz. 43,
- tankový kulomet,
- PL kulomet 12,7 mm — DŠK vz. 38,
- čtyřhlavňový kulomet 12,7 mm vz. 53,
- signální pistole 26,5 mm vz. 44,
- pancéřovka 45 mm vz. 27,
- tarasnice 81 mm vz. 21.

Počet ráží a typů ručních palebných zbraní byl podstatně snížen. Byly to zbraně převážně čs. původu, naší poválečné konstrukce. Čs. vývoj těchto zbraní se uskutečnil na základě zkušeností z Velké vlastenecké války.

Unifikace těchto zbraní však nebyla, jak se později ukázalo důsledná. V první polovině padesátých let byla vyvinuta a vyráběla se v ČSR samonabíjecí puška vz. 52 a LK vz. 52, aniž by byl znám vývoj těchto druhů zbraní v SSSR. Při mezinárodním jednání v Moskvě v prosinci 1954 byla projednávána i tato záležitost a dohodnuta unifikace se sovětskou výzbrojí, která se uskutečňovala v naší armádě v následujících letech.

V dělostřelecké technice převažovala trofejní výzbroj — 60 %, sovětské bylo 38 %, československé a anglické — 2 %, (celkem 18 typů děl, nepočítaje v to minomety, raketomety a protiletadlové kanóny).

Důsledkem velkého počtu typů děl byla také nepříznivá situace v dělostřelecké munici. K dispozici byl menší počet palebných průměrů než stanovila minimální zásoba. Situaci v dělostřelecké munici bylo možné charakterizovat jako nedostatečně zajištění bojové pohotovosti.

Koncem roku 1954 se situace v dělostřelecké výzbroji podstatně změnila k lepšímu. V otázce unifikace bylo dosaženo značného pokroku. Původně bylo plánováno 9 typů děl; skutečný počet — 7 typů děl:

- 57 mm K vz. 43,
- 85 mm K vz. 52, současně používaný jako protitankový kanón,
- 100 mm K vz. 53,
- 122 mm K vz. 18/49,
- 122 mm H vz. 38,
- 152 H vz. 18/47,
- 152 mm KH vz. 38,
- 82 mm, 120 mm a 160 mm minomety,
- 130 mm, 210 mm raketomety,
- 30 mm dvojkanón PL vz. 53,
- 85 mm PLK,
- 88 mm PLK vz. 37,
- 105 mm PLK vz. 39.

Materiál, kterým bylo vybaveno pozemní dělostřelectvo, byl převážně kvalitní, i když vzhledem k nedostačujícímu počtu některých předepsaných vzorů by-

lo nutné i v této době používat záměnný materiál, převážně kořistní.

Nejslabším článkem materiálně technického vybavení ČSLA ještě i koncem roku 1954 zůstávalo protiletadlové dělostřelectvo. V podstatě nemělo radiolokační technikou. Např. středorázové protiletadlové kanóny byly schopny ničit vzdušné cíle jen do výšky 8 km při rychlosti do 550 km/hod., a to jen ve dne. V důsledku těchto nedostatků nebylo protiletadlové dělostřelectvo schopno koncem roku 1954 plnit úkoly za obtížných povětrnostních podmínek a v noci.

Tankové vojsko ČSLA bylo koncem roku 1950 vybaveno německou a anglickou (60 %) a sovětskou výzbrojí (30 %), (celkem 8 typů tanků, 7 typů samohybných děl). Počet tanků a samohybných děl však nestačil ani ke krytí potřeby mírové organizace vojska. Za vážnou slabinu tankové výzbroje byl v této době považován nedostatek těžkých tanků. Na základě vyhodnocených válečných zkušeností byl požadován poměr 2—3 střední tanky na jeden těžký tank.

Největší materiálovou slabinu, která v této době ohrožovala jeho bojeschopnost, byl nedostatek náhradních dílů. Bojeschopnost tankového vojska byla dále ohrožována nedostatkem pojízdných dílenských prostředků a nedostatečným vybavením kolovými vozidly, která navíc byla zastaralá a opotřebovaná.

Koncem roku 1954 bylo tankové a mechanizované vojsko vyzbrojeno pouze předepsaným typem tanku T-34/85. Jelikož výzbrojení samohybnými děly (100 mm) nebylo — v důsledku vážnoucí výroby kanónových hlavních — zahájeno podle plánu v roce 1953, bylo ještě koncem roku 1954 v exploataci 354 trofejních samohybných děl.

Předepsané počty obrněných transportérů a obrněných automobilů ještě v této době byly kryty pouze na 68 %. Byla to výhradně trofejní technika německého a anglického původu, jejíž udržování v provozu pro nedostatek náhradních dílů bylo velmi obtížné. K uhrazení schodku obrněných transportérů a obrněných automobilů ČSLA používala nákladní terénní vůz T-128.

V tankovém materiálu bylo dosaženo plné unifikace. Odstraněním různorodosti tanků byla odstraněna i různorodost ráží a vytvořeny lepší podmínky pro zásobování vojsk dělostřeleckou municí, záložními díly a pohonnými hmotami.

Realizace úplné unifikace u 100 mm samohybných děl v důsledku zpožděných dodávek čs. zbrojního průmyslu, zůstala v této době třet zhruba na poloviční

cestě a úměrně tomu tato oblast nadále trpěla nedostatky v různorodosti typů.

Celkově však ve srovnání se stavem v roce 1950 zaznamenalo tankové a mechanizované vojsko koncem roku 1954 více než pětinašobný a v některých směrech dokonce osminásobný růst.

O plodech sovětské pomoci a zdatnosti tankového průmyslu ČSR, kromě uvedených údajů hovoří přesvědčivou řečí čísel i čs. export tohoto artiklu. Průmyslově vyspělé Československo přispívalo v rámci svých možností již od roku 1952 dodávkami tankové techniky ke zvýšení obranyschopnosti některých lidově demokratických zemí. V letech 1952—1954 vyvezlo Československo do těchto zemí celkem 430 tanků T-34/85.¹¹⁾

Vojenské letectvo bylo koncem roku 1950 vyzbrojeno ze 75 % zahraničními letouny, většinou americkými, anglickými a německými. Letectvo používalo třináct hlavních typů letounů.

V důsledku různorodosti a zastaralosti měla letecká bojová technika největší slabinu v hlavních druzích letectva, tj. v letectvu stíhacím, bitevním a průzkumném. Podle původních záměrů bombardovací letectvo nemělo být budováno.

Podle původních představ z roku 1950 měly být stěžejními typy výzbroje čs. letectva bitevní letouny B-33 (Il-10) a stíhací letouny S-101 (Jak 23), vyráběné čs. zbrojním průmyslem na základě sovětské licence a výrobní dokumentace. Letoun B-33 měl být používán též pro dělostřelecký letecký průzkum, popřípadě jako lehký bombardovací letoun.

Třetím základním typem měl být průzkumný letoun získaný nákupem v Sovětském svazu.

Čtvrtým typem letounu byl dopravní letoun používaný jak ve vojenském letectvu, tak ve výsadkovém vojsku. Měl být rovněž zakoupen v SSSR, neboť při naší spotřebě by se malá série vlastní výroby nevyplatila.

Při plném využití výrobní kapacity měl být požadovaný plán výstavby čs. letectva v plném rozsahu uskutečněn v r. 1954. Proti původním představám o výstavbě čs. letectva, díky sovětské pomoci, mohlo být zejména stíhací letectvo vyzbrojeno nejmodernějšími typy letounů a tím také plně unifikováno.

Koncem roku 1954 bylo v čs. letectvu 3/4 proudových letounů typu S-101, S-102, S-103 a 1/4 pístových stíhacích letounů typu S-199, které byly kořistního původu a zdaleka neodpovídaly soudobým taktic-

¹¹⁾ Z toho v r. 1953 180 kusů do Rumunska, 20 kusů do Bulharska; v r. 1954 130 kusů do Rumunska a 100 kusů do Bulharska.

ko-technickým požadavkům kladeným na moderní stíhací letouny.

Tak došlo v první polovině padesátých let, v souvislosti s přechodem od pístových motorů k reaktivním, k základnímu převratu ve stíhacím letectvu. Jestliže stíhací letoun S-199, vzhledem k morálnímu zastarání a fyzickému opotřebování, dosáhl rychlosti 420 km/hod. a S-103 1 075 km/hod., bylo toto zvýšení rychlosti více než 2½ násobné.

Bitevní letectvo představoval koncem roku 1954 letoun typu B-33. Používal se též pro dělostřelecký letecký průzkum. Jeho bojové kvality v této době již neodpovídaly soudobým bojovým požadavkům.

Bombardovací letectvo, které po konsultacích s velením Sovětské armády v roce 1951 bylo nakonec organizačně začleněno do čs. vojenského letectva, bylo dosud vybaveno bojovou technikou kořistního původu. Byl však zahájen výcvik na novém bombardovacím letounu Il-18 s rychlostí 900 km/hod. a praktickým dostupem 12 550 m.

Vojenský dopravní letecký útvar byl koncem roku 1954 zabezpečen dopravními letouny na 50 %; disponoval dále jednou letkou vlečných kluzáků. Náhradní letouny typu D-47 byly bez náhradních dílů. Soudobým požadavkům odpovídaly letouny D-2 (Li-2) a D-12 (Li-12), kterých zatím bylo omezené množství.

U průzkumných útvarů, kromě letek s moderní leteckou technikou, byly zatím ještě dvě letky vybavené letouny K-65, což byl kořistní letoun německého původu a K-75, čs. typ vyráběný do roku 1949.

Bojová činnost hlavních druhů letectva trpěla v této době ještě nedostatkem radiotechnických a radiolokačních prostředků k zabezpečení startu, přistání a boje za ztížených povětrnostních podmínek.

Rozvoj čs. vojenského letectva byl v první polovině padesátých let nerovnoměrný. Hlavní nápor byl veden na zabezpečení stíhacího — poněkud menší měrou také průzkumného — letectva moderní bojovou technikou. Další základní druhy vojenského letectva se rychleji rozvíjely v následujících letech.

Vzhledem k nedostatku zkušeností, malý vědeckovýzkumný a vývojový základ a k potřebě značných finančních nákladů na tuto oblast, čs. zbrojní průmysl bez předání sovětských licencí a výrobní dokumentace nemohl by vyrábět nejen v první polovině, ale s obtížemi i později, moderní typy proudových stíhacích letounů. Pro srovnání výše nákladů čs. výzkumu a vývoje s finanční úhra-

dou sovětské výrobní dokumentace mohu uvést, že za dokumentaci na výrobu cvičného letounu Cs-102 jsme sovětské straně zaplatili (ve staré měně) 4 600 000 Kčs.¹²⁾ zatímco čs. vývoj cvičného proudového letounu L-60 stál roku 1960 90 000 000 Kčs (nová měna), při čemž využíval zkušeností získaných z výroby sovětských proudových letounů z ČSR.

Přitom licenci a výrobní dokumentaci jsme od Sovětského svazu obdrželi na řadu dalších, v této době moderních letounů, jako např. Mig-15, Mig-15 pf, Il-14. Vyráběnou moderní leteckou technikou byla postupně nahrazována letecká technika kořistní, zmenšoval se počet typů letounů, dosahovalo se tak stále vyššího stupně unifikace letounů.

Jestliže čs. zbrojní průmysl mohl již v roce 1952 vyrábět moderní typy stíhacího letounu S-102, bylo to také zásluhou sovětské technické pomoci v komplexní organizaci jeho výroby.

Aby mohl být zahájen výcvik na proudových letounech co nejdříve, dodal SSSR naší armádě již na podzim 1951 60 letounů Mig-15¹³⁾.

Pomoc Sovětského svazu pomohla v krátké době rozvinout sériovou výrobu letounů v čs. závodech.

Od roku 1953 také v oblasti letecké techniky začalo Československo plnit své závazky vůči některým lidově demokratickým zemím. V letech 1953—1954 ČSR vyvezla do těchto zemí 279 letounů typu Mig-15¹⁴⁾, 192 letouny typu Il-10 a 33 kusů jeho cvičné verze,¹⁵⁾ 15 cvičných letounů Mig-15 do Sovětského svazu a 5 cvičných letounů typu C-11 do Bulharska.

Automobilní park byl koncem roku 1950 větším dílem zahraničního původu (72 %) a jen z menší části československý (28 %). Celkový počet automobilů všech druhů činil 13 188 kusů; tvořilo jej 714 typů.

¹²⁾ Na rozdíl od kapitalistických zemí se podle zásad RVHP poskytovaly licence bezplatně; za předání dokumentace se účtovaly pouze fakticky vzniklé výdaje, spojené s vyhotovením dokumentace. Nebyly účtovány náklady na výzkum a vývoj.

¹³⁾ I když jsme obdrželi výrobní dokumentaci, byl k zahájení výroby — v závislosti na obtížnosti jednotlivých druhů výzbroje a bojové techniky — objektivně nutný určitý čas (v průměru 18 měsíců). Byla to doba potřebná k překonání řady problémů, souvisejících především s konstrukcí a výrobní přípravou čs. zbrojního průmyslu. Jestliže neměl být způsobilý výcvik vojenských specialistů, bylo proto zapotřebí třeba, abychom obdrželi ze Sovětského svazu i tu bojovou techniku, kterou náš zbrojní průmysl vyráběl v licenci.

¹⁴⁾ Z toho 60 do Polska, 189 do Rumunska a 30 do Bulharska

¹⁵⁾ Na Polsko připadlo 40+15, na Rumunsko 135+15, na Bulharsko 17+3 kusů.

I když se na první pohled zdá počet automobilů jako dostatečný, ve skutečnosti se ČSLA v této době nedostávalo kolem 4 000 nákladních aut. Na základě zkušeností z Velké vlastenecké války, které ukázaly význam motorizace pro zvýšení manévrovacích schopností pozemních vojsk vůbec a dělostřelectva zvláště, doporučoval hlavní poradce ministra národní obrany generálplukovník Gusjev, aby za této obtížné situace byla uskutečněna motorizace svazků — s důrazem na jejich dělostřelectvo — dislokovaných v západní části země. Tato motorizace vedla začátkem roku 1951 ke snížení na pouhé čtyři typy nákladních automobilů. Podobná unifikace automobilů se měla během roku 1951 uskutečnit také u letectva a ostatních motorizovaných jednotek 1. vojského okruhu.

S přihlédnutím k reálným výrobním možnostem čs. automobilového průmyslu se měl v prvních měsících r. 1951 zpracovat plán motorizace ČSLA a plán postupné unifikace jejího automobilního parku. Důležitost obou plánů vynikne, uvědomíme-li si, jak velkou slabinou tehdejšího vybavení armády automobilními vozidly byl nedostatek náhradních dílů pro většinu kořistního materiálu.

V souvislosti s průvodními obtížemi našeho automobilního průmyslu a s tím souvisejícím nedostatečným zajišťováním potřeb ČSLA, přijal politický sekretariát ÚV KSČ v lednu 1953 usnesení o zabezpečení motorizace naší armády. Podle tohoto usnesení měla být motorizace armády v roce 1955 uskutečněna na 50 % a dokončena v roce 1957.

Koncem roku 1954 byla ČSLA při plánovaném povolání stanoveného procenta vozidel z národního hospodářství zabezpečena nákladními automobily v celku moderní konstrukce (motor chlazený vzduchem) čs. zbrojní výroby; jejich nedostatkem byla nízká průchodnost v terénu. Speciálními vozidly, která nebylo možné umístit v národním hospodářství, byla armáda zabezpečena z 95 %. Velitelská terénní vozidla nové čs. výroby v této době armáda stále neměla: byla nucena spojit se s kořistním typem značky Willys. Koncem roku 1954 bylo plně motorizováno dělostřelectvo zálohy hlavního velitelství a armádní dělostřelectvo.

Do značné míry se tak koncem roku 1954 podařilo odstranit typovou různorodost automobilního parku, což napomáhalo zkvalitňování motorizace armády a růstu její bojové pohotovosti.

Podstatně se zlepšilo i materiální technické vybavení speciálních druhů vojsk ČSLA.

Koncem roku 1954 byla ČSLA zabezpečena rádiovými prostředky z 80 %. V podstatě byla vybavena také kvalitními směrovými stanicemi.¹⁷⁾ Plně byla zabezpečena linkovým materiálem.

V hlavních druzích ženijního materiálu byla potřeba ČSLA koncem roku 1954 kryta čs. výrobou na 85 %. Nedostávalo se zejména zemních strojů, odminovacích prostředků, obojživelných a přepravních prostředků.

S výjimkou rozstřikovacích aut a oděvů protichemické ochrany (lehkých) byla ČSLA základními druhy chemického materiálu v této době plně zajištěna.

V první polovině padesátých let byla ČSLA vyzbrojována vedle modernizovaných bojových prostředků také novými systémy bojové techniky. V důsledku toho vzrostla palebná a úderná síla útvarů a svazků naší armády, jejich pohyblivost a manévrovací schopnost.

Mezníkem ve zvyšování bojových schopností ČSLA a upevňování obranyschopnosti ČSR bylo usnesení předsednictva ÚV KSČ z konce února 1951. Toto usnesení se týkalo nejen urychleného přezbrojení armády, ale i **obnovy čs. zbrojního průmyslu**, budovaného jako nedílná součást průmyslového komplexu ČSR. V letech 1951 až 1953 bylo nutné vybudovat základy zbrojního průmyslu, který měl vyvíjet armádu moderní technikou a v případě války zapojit všechna ostatní průmyslová odvětví jakož i zintenzivnit průmyslovou produkci v zájmu uspokojování rostoucích potřeb fronty. Usnesení představovalo počátek nové etapy ve vývoji zbrojního průmyslu; vytyčilo tyto úkoly:

— vyzbrojit ČSLA novou vojenskou technikou, vyráběnou převážně podle sovětských licencí;

— do konce roku 1953 vytvořit pro zbrojní průmysl nutnou zbrojní základnu v zájmu rychlého převodu na válečné koleje v případě války;

— poskytnout pomoc lidově demokratickým zemím ve vyzbrojování jejich armád.

Ke splnění těchto kategorických úkolů bylo nutné urychleně budovat a rekonstruovat závody zbrojního průmyslu. Byl to svým způsobem závod s časem a otázkou tempa, především investiční výstavby, která ostře vystupovala do popředí. (Tempo růstu investiční výstavby (index) v roce 1950 — 100, 1951 — 137, 1952 — 237, 1953 — 221).

Rychlý rozvoj zbrojního průmyslu vedl k podstatným změnám zejména ve stro-

¹⁷⁾ Malými na 100 %, středními z 75 %, když velké zatím nevlastnila.

jírenství, které vyžadovaly novou specializaci a využití výrobní kapacity původně určené pro mírové účely. (Růst podílu vojenské techniky ve strojírenské produkci: v roce 1950 — 4 %, 1951 — 10 %, 1952 — 20 %, 1953 — 27 %)

Současně s vysokým tempem výstavby čs. zbrojního průmyslu horečně rostla produkce zbrojní výroby; ve značném tempu výroba v řadě případů zvládla značně náročné druhy vojenské techniky.¹⁷⁾ (Gradace zbrojní produkce (index): v roce 1951 — 100, 1951 — 198, 1952 — 235, 1953 — 995.)

Tak radikální tempo rozvoje čs. zbrojního průmyslu potom v podstatě umožnilo zajistit plánované výzbrojení ČSLA potřebnou vojenskou technikou ve značně krátké lhůtě.

Kapacity zbrojní výroby v ČSR umožnily rychle stupňovat vývoz čs. vojenské techniky do spřátelených zemí, ovšem na druhé straně si vynucovaly adekvátní zvýšení dovozu surovin. Tento export se stal přechodně prvořadou položkou celkového čs. vývozu do lidově demokratických zemí: např. v r. 1952 se na tomto vývozu podílel 29 %.

Výdaje státu pro potřebu obrany se podstatně zvýšily. Relativní ekonomická váha výdajů na obranu a zdrojů s nimi spojených se přibližovala normě velmocí. Proti své úrovni v r. 1949 stoupaly v roce 1953 téměř na pětinasobek. Bezprostředním důsledkem růstu nákladů na obranu bylo zpomalení růstu životní úrovně, které se v roce 1952 projevilo zastavením přírůstu osobní spotřeby obyvatel.¹⁸⁾

Došlo i k potížím v materiálně technickém zásobování.

Posuzujeme-li důsledky nároků čs. obrany na ekonomiku, je zřejmé, že čistě „ekonomický“ pohled musí znamenat řadu nesporně negativních momentů. Náhlý a prudký rozvoj výdajů na obranu a realizaci obranných opatření průmyslu a dal-

ších odvětví ekonomiky od počátku padesátých let, nesporně a nezanedbatelně poznamenaly tvorbu národohospodářské struktury ve směru mimořádně preferujícím těžký průmysl.

Důraz na rychlost výroby a na množství produkce spjaté s potřebami obrany, podporoval tendence k extenzivnímu způsobu hospodaření a odklonu od požadavků rentability. Hlediska zajištění obrany rovněž nemálo spolupůsobila na rozvoj autarkních tendencí, k jisté izolaci a uzavřenosti čs. ekonomiky. Současné přídávla spolupráci RVHP ráz jen omezené součinnosti, vyvolané především politickými důvody a méně ekonomickými ohledy; vzhledem k tomu si RVHP původně nekladla za cíl rozvoj mezinárodní socialistické ekonomické integrace. (Jak jsme toho svědky především od jejího XXIII. mimořádného zasedání).

K tomuto vývoji došlo právě v době reálného vojenského ohrožení tvořící se světové socialistické soustavy, jejíž jsme nedílnou součástí. Studená válka nebyla žádným propagandistickým výmyslem, nýbrž neúprosnou realitou, k níž patřil i tvrdý nejen politický, ale i ekonomický nátlak na Československo, jeho přátele a spojence, včetně nevybíravé diskriminace a otevřeného embarga imperialistických států na obchod s námi.

V důsledku zmírňování mezinárodního napětí¹⁹⁾ a také vzhledem k vytvoření Varšavské smlouvy a spojených ozbrojených sil v čele se spojeným velením (která umožnila mimo jiné relativně rovnoměrnější rozdělení obranného břemene), výdaje na obranu a zbrojní výroba poněkud klesají; vojenská výstavba je v dalších letech uskutečňována bez vynucených mimořádných opatření souvisejících s důsledky „pomoci“ naší republice a ostatním socialistickým zemím tentokrát spojenými silami mezinárodního imperialismu v čele s USA.

Díky spolupráci a všestranné pomoci Sovětského svazu bylo možné počátkem padesátých let v krátké době vybudovat kmenový zbrojní průmysl a cestou tech-

nické rekonstrukce ČSLA v podstatě dosáhnout její unifikace se Sovětskou armádou.

V našich nejnovějších dějinách je

17) V letech 1951–1953 stoupla např. výroba dělostřelecké techniky 25×, tankové techniky — 42×, letecké techniky — dokonce 100×. V celkové produkci i uvedených druhů plynou vysoké násobky růstu ze stagnace zbrojního průmyslu v předchozích letech, z jeho velmi nízké výchozí — a v některých případech dokonce nulové — úrovně.

18) S. Gottwald na tuto okolnost upozornil ve svém závěrečném slovu zasedání ÚV KSČ v červnu 1951: „Přirozeně, hrozba imperialistickou válkou vyvolává z naší strany zvýšený boj za udr-

žení míru. Ale, soudruzi, součástí boje za udržení míru nejsou jenom podpisy a hlasování pro mír, nýbrž také zabezpečení obrany republiky. Samozřejmě, každý ví, že také toto není zadarmo“. Příspěvky k dějinám KSČ, 1957, s. 177, SNPL 1957, Praha.

19) Od poloviny roku 1953 se v USA a jiných státech NATO tempo zbrojení zvolňuje. Není však pochyb o tom, že jaderná moc USA nadále silně roste. Světová válka jako prostředek řešení sporných otázek není pochopitelně stažena z programu, počítá se s ní v blíže neurčené době.

československo-sovětské přátelství, spolupráce a vzájemná pomoc — spolu s vnitřními faktory — hlavním činitelem zajišťujícím mírovou výstavbu a důslednou obranu naší socialistické vlasti. Jednoznačná zahraničně politická a tudíž i vojenskopolitická orientace našeho státu — jak se o to v celé své historii KSČ vždy zasazovala — na Sovětský svaz a ostatní země socialistického společenství je pro nás zárukou, že ty úkoly, které před náš lid vytyčuje KSČ v době jejího podesátého výročí, budou splněny.

Budou splněny tím kvalitněji, čím úspěšněji bude pokračovat konsolidační proces v armádě, pro který červnové zasedání pléna ÚV KSČ v r. 1970 vytyčilo velmi závažné úkoly:

Zabezpečit kádrové doplnění a politické upevnění všech stupňů velení, upevnit nedílnou velitelskou pravomoc na stranických základech, vybudovat třídně vyhraněný systém účinné politické a ideové výchovy. Strana požaduje od příslušníků armády, aby si osvojili jednotné principy

a metody spojeného velení Varšavské smlouvy, aby se důsledně učili u Sovětské armády, jak všestranně zvyšovat bojovou pohotovost.

Jen tak budeme schopni dostát nejvyšší povinnosti národů a armád socialistických států, za kterou považoval V. I. Lenin obranu socialistického společenství. Leninův závěr je plně aktuální i dnes, kdy realitou současného světa je jeho hluboké třídně antagonistické rozdělení a probíhající boj a soutěžení kapitalismu a socialismu, v němž rozhodující úlohu hraje vzájemný poměr sil, jehož významnou komponentou je poměr sil ve vojenské oblasti.

Československo-sovětské přátelství, spolupráce a vzájemná pomoc, znovu stvrzené smlouvou v roce 1970, je významným přínosem k upevnění spolupráce mezi Československem a Sovětským svazem. Současně posiluje jednotu socialistických zemí včetně jednoty vojenské. Je i dnes základním faktorem bezpečnosti naší země.